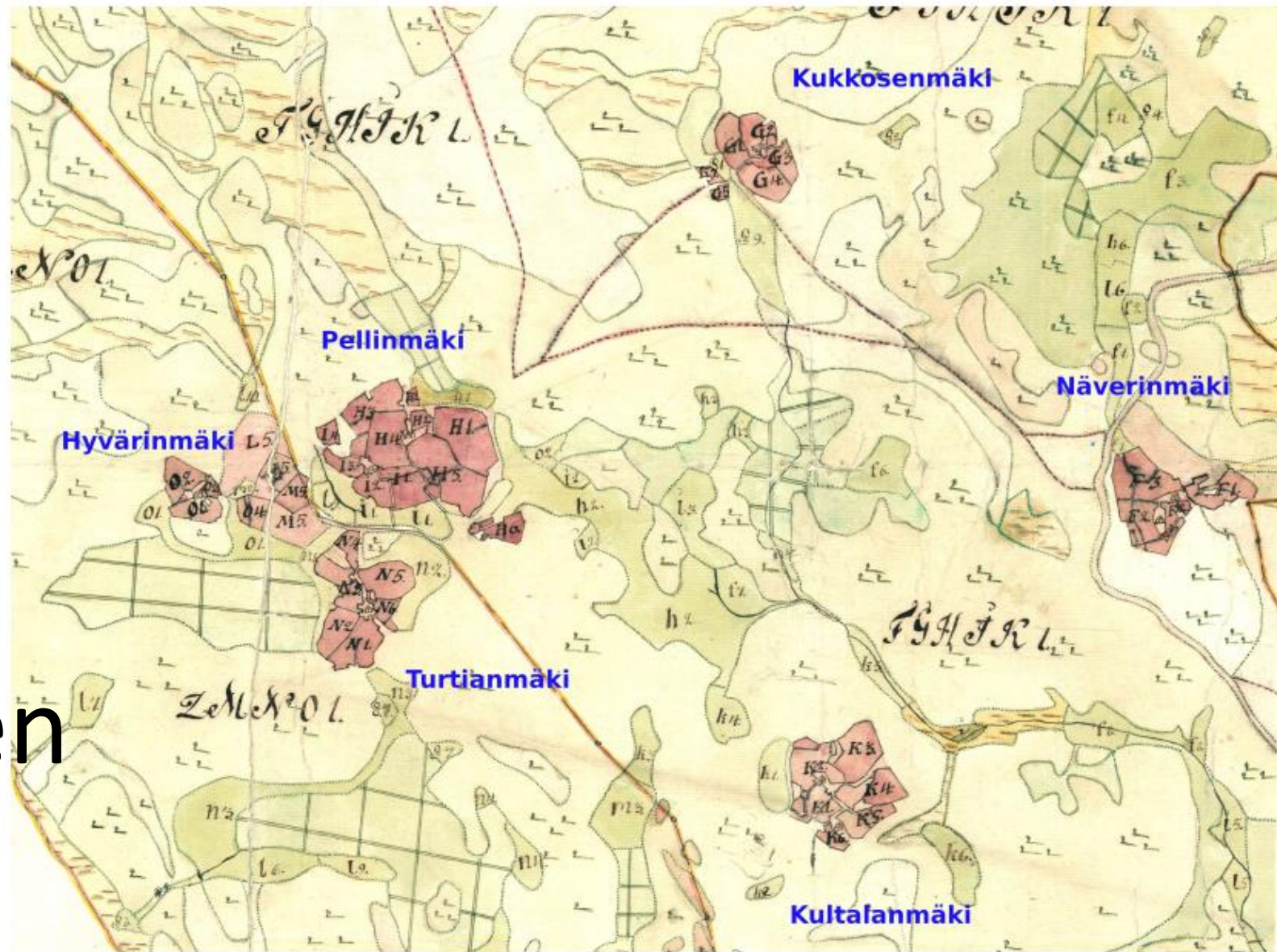

Kylätapaaminen

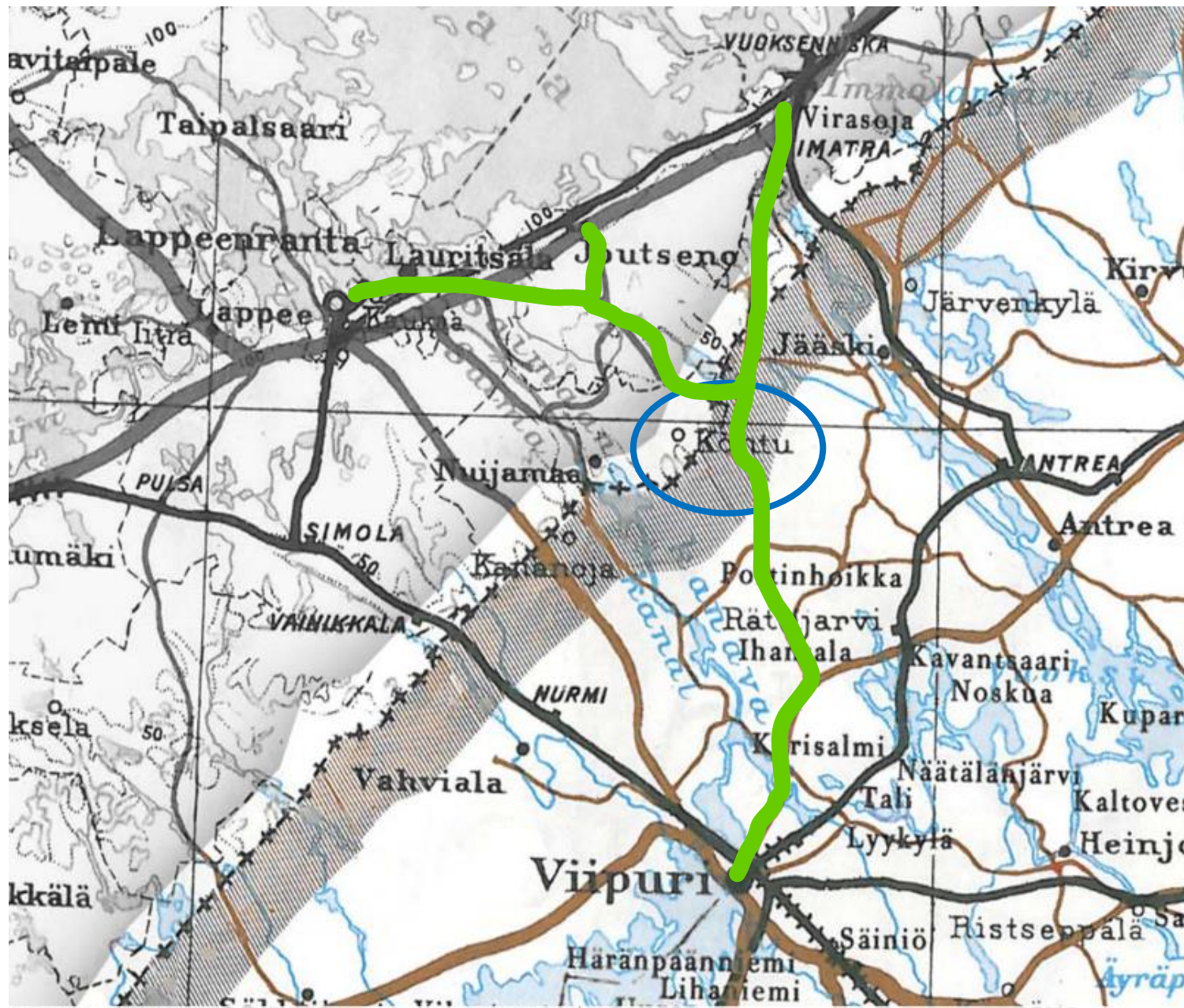
30.11.2022

Kontu ja lähikylät

Nurkanmäelle
Matikanmäelle

Kontu

Kontu, Condus, Kondus

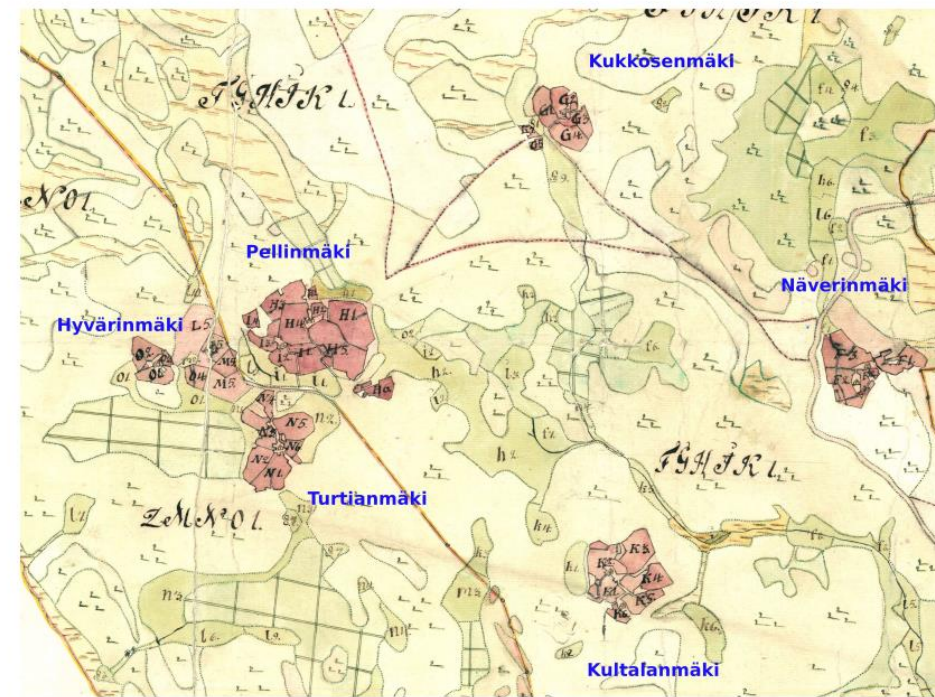
- Kontu on vanha karjalainen sana, joka tarkoittaa taloa, tilaa tai peltoa
- Konnun emäpitäjiä ovat vuosisatojen saatossa olleet Jääski, Antrea, Nuijamaa
- Konnun kylä muodostui 1300-luvulla varsin levottomalle paikalle kahden valtion (Ruotsin ja Novgorodin) sekä kolmen kihlakunnan (Jääsken, Rannan ja Lappeen) välimaastoon
- 1700-luvun alkuun asti Konnun kylä kuului Jääsken kihlakuntaan
- tämän jälkeen Antreaan
- 1800-1900-lukujen taitteessa jälleen Jääskeen
- 1906-1988 Kontu kuului Nuijamaahan, kunnes Nuijamaan kunta lakkautettiin ja liitettiin osaksi Lappeenrantaa
- Talvi- ja jatkosodan rauhanneuvotteluiden yhteydessä 1940-luvulla Suomi luovutti suuren osan Karjalaa Neuvostoliitolle, jolloin yli puolet Konnun taloista jäi Neuvostoliiton puolelle.

Rajakahakat 1500-luvulla

- Jääskessä 1500-lukua leimasivat rajakahakat ja ryöstöretket Novgorodin puolelta.
- Jääskessä kylät olivat pieniä ja yhteistaloudessa jaettiin maat ja metsät.
- 1500-luvulla kaskeaminen oli yleinen tapa hankkia viljelysmaata
- Kaskikaudella oli yleistä, että talo rakennettiin ns. yksittäistaloksi mäen harjalle
- 1. maakirja 1543: Konnunkylässä oli kuusi taloa ja ainakin 4 sukua: Äikäinen, Turkiainen, Kaukapäivänen, Häsä I. Häsäinen.
- Mainitaan myös Pellilän kylä ja siellä sukunimet Pellinen, Haikonen.
- Konnun kylä mainitaan maakirjoissa 1544 (yli kahden talon kylät mainittu) ja 1577.
- 1500-luvun lopulla nousi esiin kaksi sukua joilla oli laaja vaikutusvalta paitsi omassa kylässä myös koko Jääskessä Pitkävarpaat ja Kultamiehet -> Kultaset

Kartta: www.karjalankartat.fi/ Maanmittauslaitos

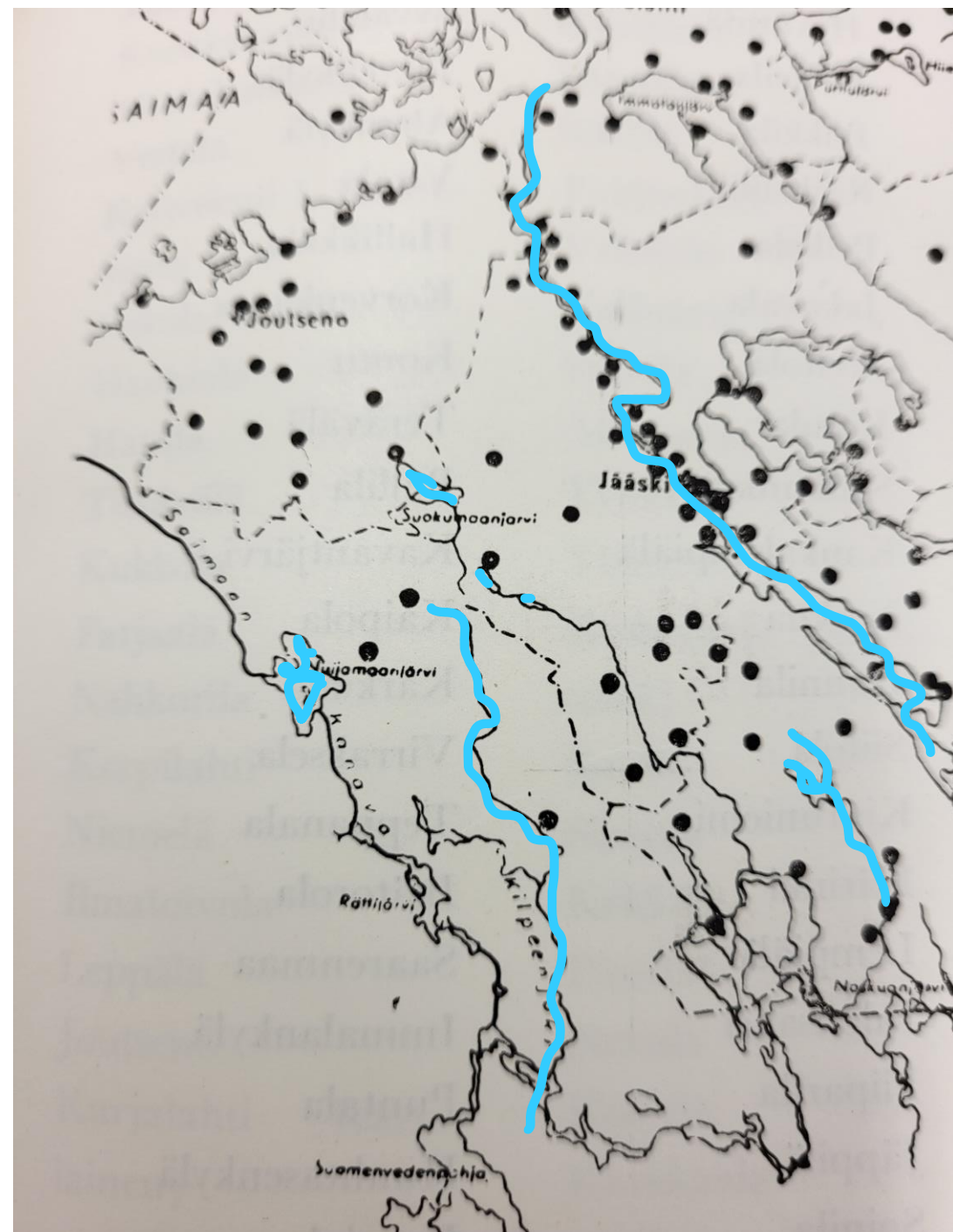

Ankara ja tuhoisa 1500-luku

- 25-vuotinen sota 1500-luvun loppuvaiheissa oli Karjalassa raskasta aikaa
- 1555 kaikki miehet Äyräpäästä, johon Jääski kuului sekä Viipurin ja Helsingin lääneistä kutsuttiin nostoväkeen eli kuninkaan väkeen sotimaan.
- Venäläiset polttivat 1590-luvulla Konnun ja 40 jääskeläiskylää
- 1591 marski Klaus Fleming myönsi verovapauden 54 talonpojalle Jääskessä epämääräiseksi ajaksi.
- Verovapauden saaneiden joukossa olivat Konnusta Pekka Pitkävarvas, Penttilästä Suikki ja Nuuti Salakka.
- Konnun halki kulki 1500-luvun loppupuolella ns. läntinen tie Leppälään ja Joutsenonkylään, joka yhtyi Korvenkylässä Viipuri-Savonlinnan -päätiehen. Ensimmäinen maininta Konnun teistä löytyy sotilaiden ja tykkien siirrettiin Viipurin, Käkisalmen ja Savonlinnan välillä.
- Matkanteko oli hyvin hidasta, kun tiet olivat huonokuntoisia ja kulkupelit hyvin alkeellisia kärejä ja rekejä. Päivässä ei pitkälle ehditty, joten matkalaiset yöpyivät kestikievareissa. Konnun kylässä yösijan tarjosi Matti Pekanpoika Pitkävarpaan kestikievari.

Kuva: Suur-Jääsken asutus Jääskessä 1557 ja Joutsenossa 1544. Kuva Aulikki Ylönen/Jääsken kihlakunnan historia I

1600-luku - Suomen historian musta aukko ja käännekohta

- Isossa kuvassa vuodelta 1606 oleva 1. Jääsken kihlakunnan sinetti, jossa lukee laeskis. Och . Rookolac. Haerr.
- Vuonna 1688 kihlakunta sai uuden sinetin, joka oli muuten entisen kaltainen, paitsi kirkko keskellä ei ollut niin pitkä kuin ensimmäisessä sinetissä. Siinäkin oli kirjaimet S ja P, jotka merkitsevät Sankt peters socken ja avain on apostoli Pietarin keskiaikainen tunnus. Pietari oli Jääsken nimikkopyhimys. Keskellä Pietarin avain, sinetin teksti oli täysin entisen kaltainen.
- Kontu kuului 1500-luvun loppu- ja 1600-luvun alkupuolella Jääsken ja jopa koko Suomen vauraimpiin maatalousalueisiin.
- Varallisuus laskettiin verotustietojen saamiseksi nautayksikköinä
- Konnussa vuosien 1623 – 24 kylvö- ja karjaluettelot kertovat kolmesta vauraasta talosta, joiden nautojen ja viljatynnyrien määrät nousivat kirkkaasti ylitse muiden. Ne olivat Pitkävarpaat, Kultaset ja Pelliset.

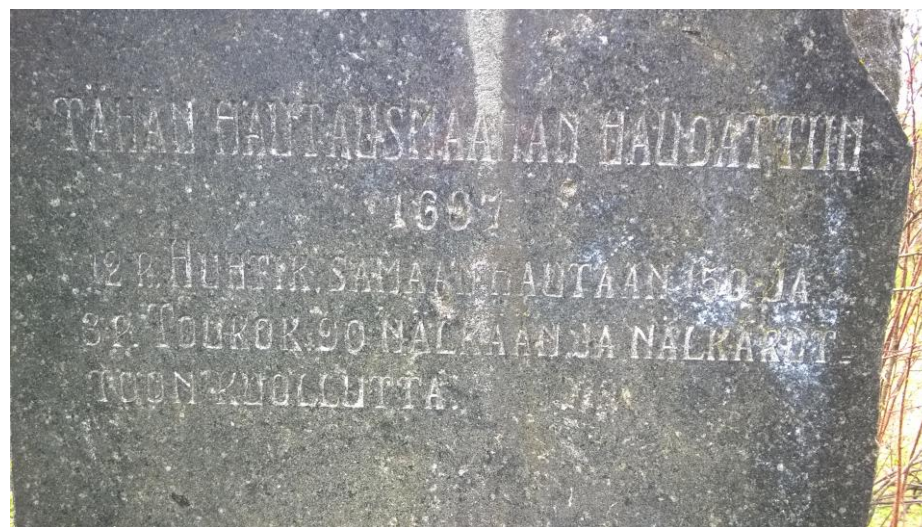

Suuret Nälkävuodet

- 1600-luvun lopussa suuret nälkävuodet. 1697 oli kaikkein pahin.
- Erityisen kylmät ja vetiset vuodenajat.
- Nälkään ja tauteihin kuoli noin 100 000 suomalaista

Tähän hautausmaahan haudattiin 1607 12 P. huhtik. samaan hautaan 150. 8.P. Toukok. 90 nälkään ja nälkäruttoon kuollutta. He nääntyivät nälkään väkivallan tekoja tekemättä ja ajan kärsimysten tähdenrikkomatta Jumalan ijankaikkisia perustuslakeja. Siunaus esisisien haudalle.

Kuvat: Jääsken seurakunnan pystyttämä muistomerkki nälkään kuolleiden muistoks, sijaitsee Jääsken kirkkomaalla.

Suuri Pohjansota ja Isoviha

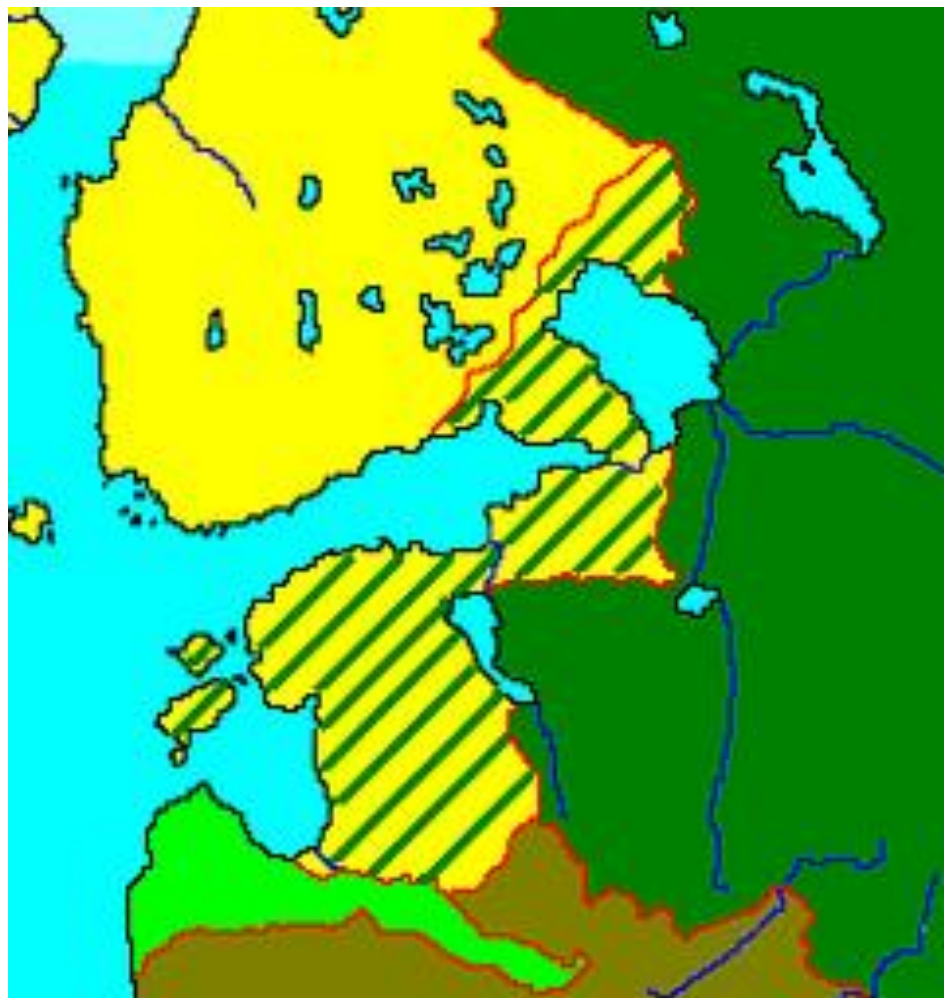

"Autiona oli koko Karjala, Savo ja Hämettä puoli. Jääskes ei kuulunut yhtään ihmissanaa, eik' ollut koiraa, lehmää eikä kanaa."

Uudenkaupungin rauha halkaisi Jääsken kahtia

Vas. keltaisella Ruotsi ja vihreällä Venäjä. Uudenkaupungin rauhassa 1721 Ruotsi menetti Venäjälle vihreällä vinoviivoituksella merkityn alueen. Kuvat Wikipedia.

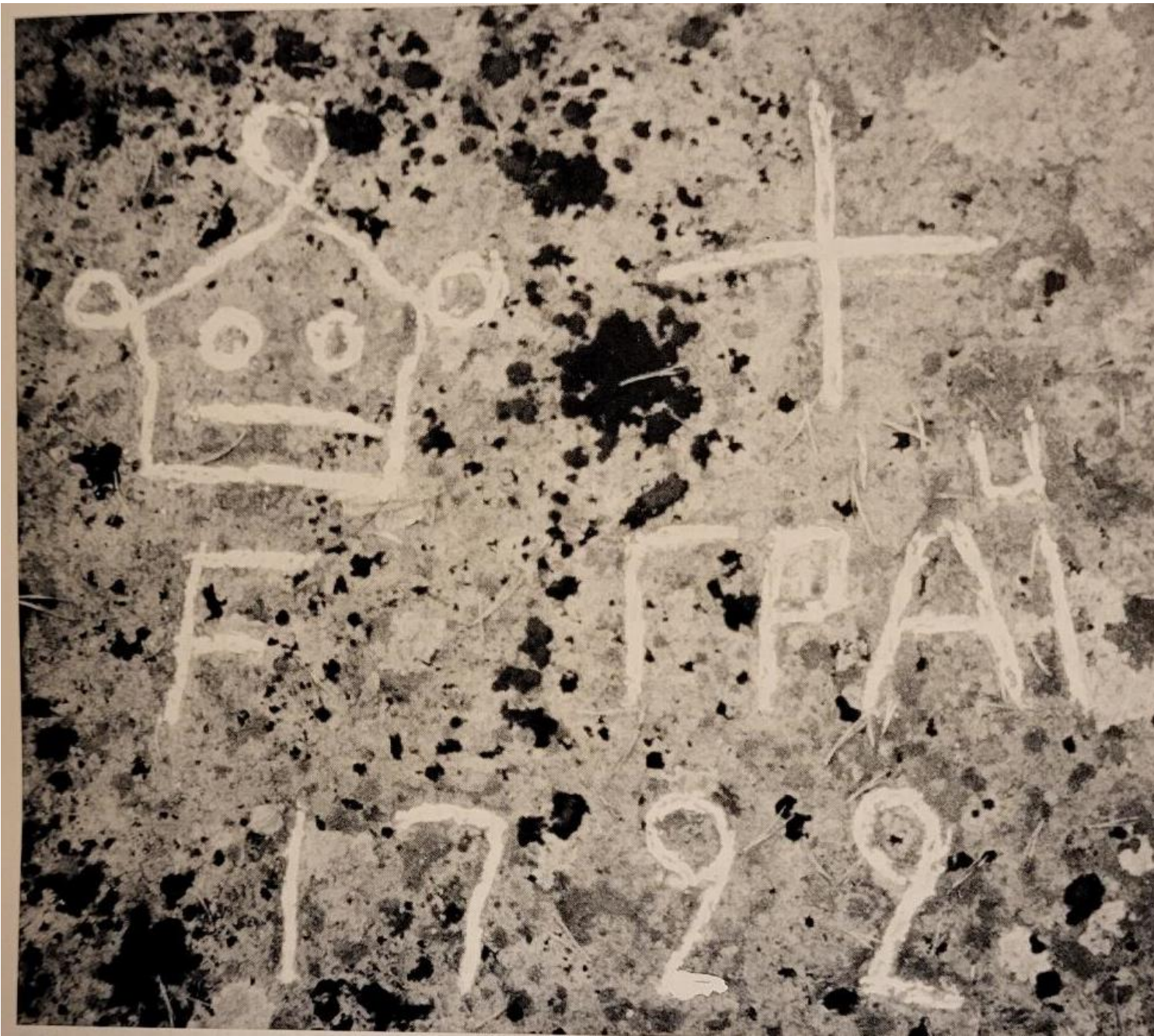

- Kontu ja Jääsken eteläisiä kyliä joutuivat Isonvihan jälkeen 1721 Venäjän alaisuuteen.
- Uudenkaupungin rauhan jälkeen 1724 Jääsken pastoraatin Venäjän puoleisesta osasta, Jääsken 182 talosta muodostettiin uusi Antrean pitäjä ja seurakunta, johon myös Kontu siirtyi. Alueita myös Kirvun kappeliseurakunnan alueesta.
- Kontu kuului Antrean pitäjään aina 1866 asti.

Uudenkaupungin rauhan raja
1721

Uudenkaupungin rauhan raja merkittiin Ruotsin ja Venäjän tunnuksin.

Ruotsin kuninkaan merkki on F- Fredrik. Venäläiset kirjaimet tulevat sanasta granitsa, raja.

Kuvan rajakivi on Martinin metsässä Konnussa, toinen merkintä on säilynyt Marttilassa Riikinrajankalliossa, jonka nimikin kertoo elämästä kahden valtakunnan välissä.

Lähde; Hämäläinen-Forslund Pirjo, Kontu – kolmasti halkaistu kylä.

Kirkkomatkoista tuli hankalia

Piirros: Olavi Hämäläinen, Koti Askare Kemppilänjärvellä -kirja

- Konnun ja usean muun kylän asukkaille siirtyminen Antrean seurakuntaan oli poikkeuksellisen hankalaa. Näistä kylistä oli selvästi lyhyempi matka Jämsken kirkolle kuin uudelle Antrean kirkolle. Konnun asukkaat joutuivat kulkemaan hankalan reitin Vuoksen yli Jämsken kirkon vierestä, josta matkaa Antrean kirkolle oli vielä parisenkymmentä kilometriä.
- Niinpä kylien väestölle vakiintui iso- ja pikkuvihan aikana erikoislaatuinen järjestely. Kasteet, hautaukset ja sairaskäynnit pyrittiin hoitamaan Jämsken seurakunnan papiston toimesta, joka oli nyt siis osa Venäjää. Ripillä käytiin puolestaan Antreassa. Ripilläkäynti oli ehdoton velvollisuus, josta papisto piti tarkkaa kirjaa kirjaten mm. kuinka monta kertaa kukin seurakuntalainen oli käynyt ehtoollisella. Jos ehtoollisella käynnit jäivät väliin, edessä oli papiston puhuttelu ja pahimmoillaan kirkkorangaistus.

Pikkuviha

- Pikkuviha (1742–1743) oli Ruotsin hyökkäyksen, hattujen sodan aiheuttama Venäjän miehitys Suomessa.
- Venäläisten 11 000 miehen armeija marssi Viipurista Jääsksen läpi Lappeenrantaan ja vetäytyminen takaisin sai kansan ja erityisesti jääskeläiset kauhun valtaan..
- Venäjän kasakat tuhosivat tiloja Jääskessä, vilja- ja heinävarastoja, karjaa ja asukkaita otettiin kiinni ja myytiin orjiksi.
- Kuurmanpohjan kylä tuhoutui kokonaan venäläisen kasakkajoukon sytyttäessä kaiken palamaan. Väki oli paennut metsiin eikä uskaltanut tulla sammuttamaan paloa.
- 1742 ryöstettiin myös Jääsksen silloinen kirkko täysin
- *Kiempilä Kylän 2 taloa säilynyt”* (Maakirja 1743) – Kemppilän kylä sijaitsi Konnun naapurissa.

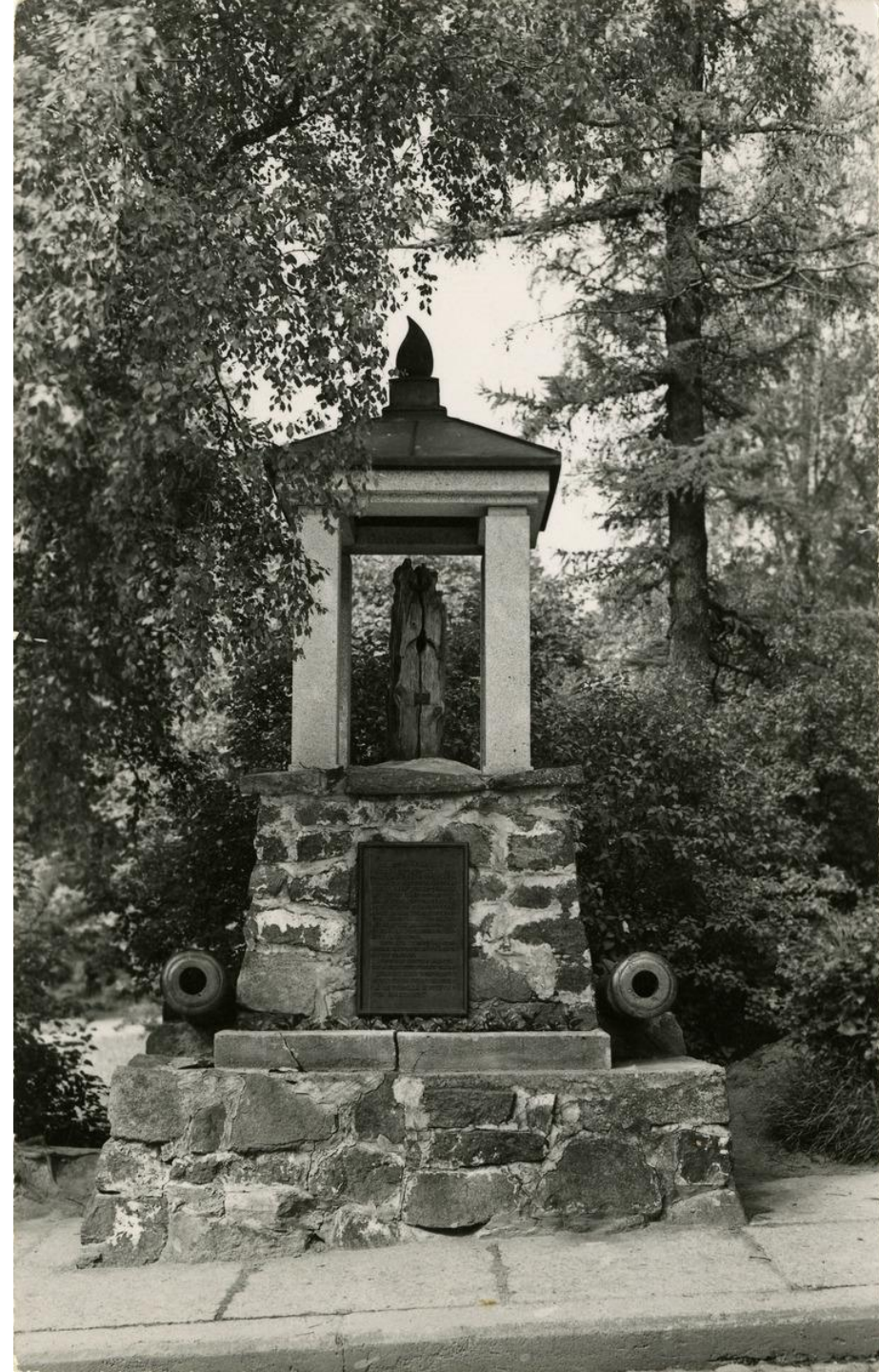

Pikkuviha loppui Turun rauhaan

- 1743 Venäjän ja Ruotsin välille tehtiin Turun rauha, jolloin raja siirtyi Kymijokeen.
- Pikkuvihan jälkeen 1743 Jääsken kihlakunta ja Kontu yhtenäisiä, Venäjään kuuluvia alueita.
- Väkiluku Jääsken kihlakunnassa 1754 oli yhteensä 1926 hlöä: isäntiä 93, emäntiä 92, poikia ja vävyjä 568, tyttäriä ja miniöitä 568, renkejä 215, piikoja 203, loisia 187,.

*”Vallattu oli Varsinais-Suomi, kukistettu Hämekin,
vaan vielä eli Karjalan runotaitoisa kansa
omaa elämänsä lohirikkaan Vuoksen rannoilla,
Laatokan laajoilla rantamailla
ja Äyräpään kankahilla.”*

Suomi 1800-luvulla

- Ikiaikainen yhteys Ruotsiin päättyy Suomen sodan jälkeisessä Haminan rauhassa vuonna 1809 koko Suomi liitettiin Venäjään, Suomen Suuriruhtinaskunnaksi.
- Karjalan merkitys muuttui taloudellisesti, kun se muuttui maantieteelliseltä asemaltaan syrjäkylästä uuden metropolin, Pietarin, huoltovyöhykkeeksi
- 1830-luvulla aloitettiin myös Jääsken kihlakunnassa isojako, jossa maat ja metsät siirrettiin yhteiskäytöstä yksityisomistukseen. Tämä vähensi kaskitalouteen perustuvan suurperhelaitoksen ja suvun merkitystä ja lisäsi talokeskeistä ajattelua.
- Konnun kylä oli anonut oikeutta saada liittyä Jääskeen. Siitä ei silloin antrealaisten vastustuksen vuoksi kumminkaan tullut mitään. Mutta kun pohjoiskulmalla olevien kylien seurakunnallinen hoito Antreasta käsin oli hankala ja niiden kylien asukkaat edelleen kävivät Jääsken ja Kirvun kirkoissa, määrättiin keisarillisella päätöksellä 15.2.1858, että nämä kylät ovat liitettävät Jääsken ja Kirvun seurakuntiin. 1.5.1866.
- Jääskeen siirrettiin 11 kylää: Ahtiala, Ahvola, Eevala, Ihalempiälä, Kamajauhola, Kemppilänjärvi, Kontu, Käriniemi, Lottola, Myllölä ja Oravala.

Saimaan kanava

- Saimaan kanavan rakentaminen ja avaaminen vuonna 1856 vaikuttivat kontuisten elämään tarjoten ansiomahdollisuuksia sekä kulkureitin ja tavarankuljetusväylän Viipuriin, ja toivat mukanaan monenlaisia ulkomaan vaikutteita.
- Saimaan kanava alkoi Lauritsalasta ja kulki Konnun kautta Nuijamaanjärvelle
  - > Pällijärvelle, Lietjärvelle, Rättijärvelle, Ylä- ja Ala-Särkijärvelle sekä Juustilanjärvelle
- Lavolan kohdalla kanava yhtyi Suomenvedenpohjaan, josta oli merkattu väylä Viipurin Linnansalmen kautta Viipurinlahdelle.
- Konnun lähiympäristölle kanava tarjosi työmahdollisuuksia jopa 6000 miehelle
- Kanava toi herrasväkeä Venäjältä, lisäsi myös Imatran matkailua.
- Herrasväki astui laivaan Viipurissa, nousi kyydistä Rättijärven sululla, jossa oli hotelli ja ravintola. Sitten tietä Rättijärveltä Kontuun.
- Puhuttiin puulaakista, ts. bolagin eli yhtiön rakennuttamasta tiestä
- Rättijärvi oli 1800-loppun suosituin kauppapaikka, jossa lähiseutujen asukkaat myivät elintarvikkeita ja muistoesineitä.
- Lapset juoksivat tavaraa kaupitellen kärrien vieressä -> 1891 lähipitäjien kunnallislautakunnat päättivät laittaa tarkastajat, jotta lapset saatiin pois.

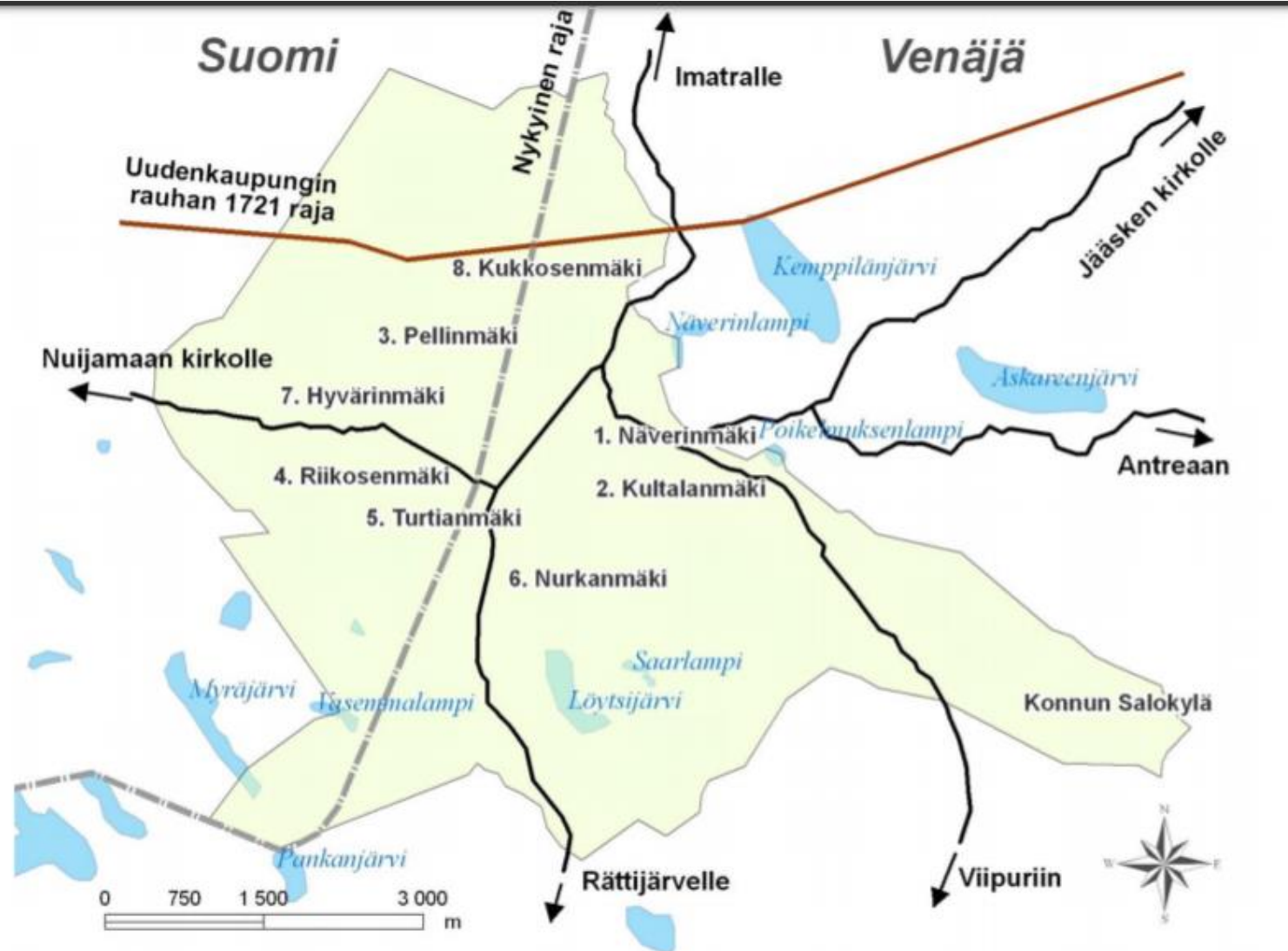

Konnun mäet ja tilat

Kontu koostui taloryhmistä joista jokainen oli oma sosiaalinen kokonaisuutensa.

Konnun talot, jotka esiintyvät Jääsken maakirjassa 1875:

- Tila 1 Näveri
- Tila 2: Kultamies – Kultanen
- Tila 3: Pelli
- Tila 4: Kaplas
- Tila 5: Turtia
- Tila 6: Nurkka
- Tila 7: Hyväri
- Tila 8: Kukkonen
- Tila 9: Matikka

Kartta: Etelä-Karjalan liitto

Mikkolan tilan isäntintä on ollut Turtioita, Suikkeja ja Pellejä. Heikki Pelli seisoo kotitalonsa portailla. Suuret lasikuistit kuuluivat kontulaisten talojen arkkitehtuuriin. Kuva kirjasta Kontu – kolmasti halkaistu kylä.

Konnun koulu

- 1800-1900-lukujen taitteessa Kontu kuului jälleen Jääskeen.
- Koulu sijoitettiin Kemppilänjärven puolelle
- Viimeinen opettaja Saima Pelli oli kontuisia

Konnun
koululta,
takana
opettaja
Veikko
Hintikka.

Kuva: Lea
Leinonen

Nuijamaa, Kontu, Jämsken Osuuskauppa 1930–1935. Kuva: Lappeenrannan museot.

Kukkosenmäeltä ja Pellinmäeltä Kemppilänjärvelle

Keskellä Eeva Pelli o.s. Kukkonen, 1847-1928
Hänen vanhempansa olivat Yrjö Kukkonen ja
Helena o.s. Hiirsalakka.
Hänen vierellään lapsenlapset Aura ja Antti Pelli.

Kuva: Kirsi Juura

Kontu talvi- ja jatkosotien jälkeen

- Kesällä 1941 Suomi päätyi uudelleen sotaan. Konnun läntiseen osaan palanneille sota merkitsi jälleen evakkoon lähtöä.
- Everstiluutnantti Laaksonen. Huuhkajat otettiin talteen Kuurmanpohjan/Penttilän/Suokumaan ja Nuijamaan Konnun väliseltä alueelta, kyseistä kalliota kutsuttiin Gibraltariksi.

Kuva: Pietinen M., SA-kuva

Rajaviivalla Konnun kylässä, 20.8.1941. SA-Kuva.

Kontua 2022

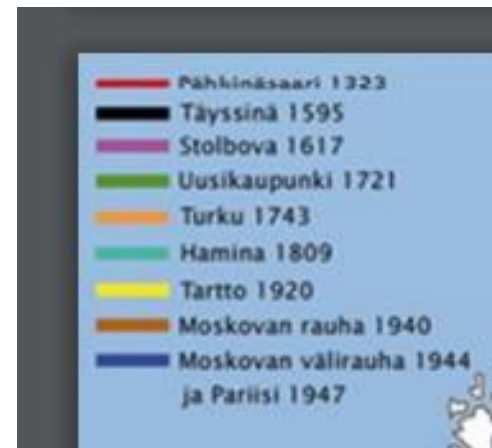
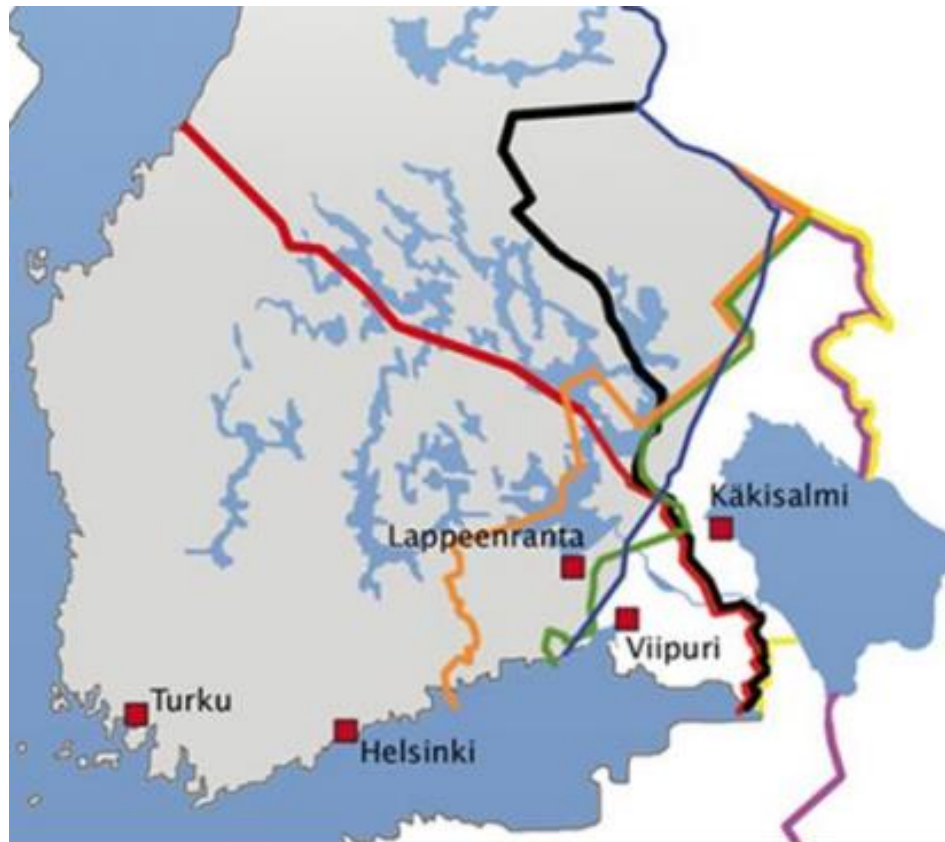
Kuvat: Kultasten sukuseura ry

Me karjalaiset – rajan lapset

Kuva: Wikipedia

Lähteet:

Hämäläinen-Forslund, Pirjo. 1997: Kontu – kolmasti halkaistu kylä.

Konnun Kultaset Ry: Konnun Kultaset. Sukututkimus jääskeläisen Matti Kultamiehen (s. noin 1520) jälkeläisistä.

Ylönen Aulikki: Jääsken kihlakunnan historia.

Veli Ikonen: Jääsken kirja.

Timo Kukkonen: Kukkosen sukuhistoria 2022

Konnun Kultaset ry Facebook-sivut

Kirsi Juura: Pellin sukuhistoria